

Jamiołkowska, Danuta

Sprawozdanie z sesji naukowej, poświęconej 60 rocznicy powstania Związku Polaków w Niemczech

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 171-173

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Jamiołkowska

SPRAWOZDANIE Z SESJI NAUKOWEJ, POŚWIĘCONEJ
60 ROCZNICY POWSTANIA ZWIĄZKU POLAKÓW
W NIEMCZECH

W dniach 21—22 X 1982 roku odbyły się w Domu Polskim w Olsztynie uroczystości, upamiętniające 60 rocznicę powstania Związku Polaków w Niemczech. Były to: sesja naukowa, na którą organizatorzy, to jest Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego oraz Stacja Naukowa Polskiego Towarzystwa Historycznego w Olsztynie zaprosili naukowców z innych placówek w kraju (21 X) oraz „Wieczór wspomnień” (22 X), na który przybyli działacze ZPwN.

Sesji przewodniczyli prof. dr hab. Kazimierz Pietrzak-Pawłowski, Henryk Jaroszyk i Walter Póznay. Wygłoszono na niej następujące referaty:

— prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński (Uniwersytet we Wrocławiu) — *Po-
lacy w Niemczech — o miejsce w życiu politycznym;*

— doc. dr hab. Edward Kołodziej (Archiwum Akt Nowych, Warszawa) — *Do-
kumentacja IV Dzielniczy Związku Polaków w Niemczech w zasobach Ar-
chiwum Akt Nowych;*

— dr Janusz Albin (Biblioteka im. Ossolińskich, Wrocław) — *Łączność
kulturalna Polaków w Niemczech z krajem;*

— dr Leonard Smołka (Uniwersytet we Wrocławiu) — *Prasa polska
w Niemczech;*

— dr Antoni Sołoma (ART Olsztyn) — *Uwarunkowania wyznaniowe dzia-
łalności Związku Polaków w Niemczech*¹.

W dyskusji jako pierwszy zabrał głos dr Andrzej Sakson (ART Olsztyn), który mówił o uwarunkowaniach społecznych i wyznaniowych działalności ZPwN na Mazurach. Dyskutant omawiając znaną sprawę nikłej świadomości łączności z całym narodem polskim przy równoczesnym poczuciu odrębności wobec narodu niemieckiego, która cechowała ogół Mazurów, podjął interesującą próbę wyjaśnienia tego zagadnienia od strony socjologicznej. Pogłębienie tych badań może rzucić nowe światło na zagadnienia, które przez historyków zostały już dość wszechstronnie przebadane.

Doc. dr Zygmunt Lietz (OBN Olsztyn) przedstawił zagadnienie mniejszości narodowych w Niemczech. Z inicjatywy ZPwN 26 I 1924 roku doszło do powołania Związku Mniejszości Narodowych w Niemczech ze Stanisławem Sierakowskim na czele. Zadaniem Związku była walka o zachowanie odrębności kulturowej i językowej tych wszystkich grup etnicznych, które w liczbie ok. 2,5 mln zamieszkiwały Republikę Weimarską.

---

¹ Referatów nie omawiamy, gdyż 4 z nich drukujemy w niniejszym numerze „Komunikatów”, zaś referat dr. J. Albina ukaże się w jednym z najbliższych numerów.

Dr Andrzej Staniszewski (WSP Olsztyn) bada obecnie zagadnienie *Sprawy mniejszości narodowych na łamach «Gazety Olsztyńskiej» w latach 1921—1939*. W swoim wystąpieniu zaprezentował wycinek tego tematu, mianowicie polemiki „Gazety Olsztyńskiej” z szowinistyczną prasą niemiecką. Okazuje się, że w omawianych latach najwięcej kontrowersji wzbudzały publikacje „Königsberger Allgemeine Zeitung”, w dalszej kolejności „Unsere Heimat”, „Frankfurter Zeitung” i in.

Dr Michał Lis (Instytut Śląski w Opolu) zasygnalizował, iż wkrótce ukaże się jego praca na temat mało znanego epizodu w dziejach ruchu polskiego — tzw. „secesji śląskiej” z przełomu lat 1935/1936, w wyniku czego na Śląsku powstała efemeryda pod nazwą „Związek Polaków na Śląsku”.

Dr Bogdan Cimała (Instytut Śląski w Opolu) mówił o ruchu sportowym jako ważnej, a niedostatecznie przebadanej dziedzinie działalności ZPwN.

Dr Henryk Chałupczak (UMCS Lublin) na podstawie lektury „Tygodnika Trzyrazowego” i „Dzwonu” wyraził pogląd, że prasa opozycyjna była to prasa brukowa, nie zgadzając się tym samym z opinią L. Smołki².

Prof. dr hab. Irena Pietrzak-Pawłowska (Warszawa) zaproponowała, aby rozszerzyć ramy chronologiczne badanego okresu do roku 1945. Dyskusantka postuluwała także, aby zainteresować się, jak kształtowała się świadomość tego wszystkiego, co działo się na Warmii i Mazurach w okresie międzywojennym po stronie polskiej.

Dr Jan Chłosta (Pax Olsztyn) polemizował z tezą Smołki, jakoby Kazimierz Jaroszyk musiał opuścić Olsztyn ze względów politycznych.

Podsumowania sesji dokonał prof. dr hab. W. Wrześniński, który wyraził niepokój, iż mimo dość dużej częstotliwości w popularyzowaniu tematyki ruchu polskiego, zagadnienie to nie jest do końca zbadane. Jest to związane między innymi z wyczerpaniem możliwości źródłowych i dlatego jedną z najpilniejszych spraw jest zabieganie o poszerzenie tej bazy.

22 X z inicjatywy historyków z Ośrodka Badań Naukowych odbył się w Domu Polskim „Wieczór wspomnień”, na który przybyli nie tylko miejscowi weterani ruchu polskiego, ale także działacze i ich potomkowie (jak np. córki Wandy i Seweryna Pieniężnych) z dalszych stron kraju, powitani przez prof. dr. Wojciecha Wrzeńskiego oraz dr. Jerzego Sikorskiego. Zebrani z prawdziwym wzruszeniem wysłuchali kilku pieśni, wykonanych pięknie przez męski chór „Surma” pod dyrekcją Lucjana Marzewskiego oraz starannie dobranych i wykonanych wierszy poetów warmińskich, które recytowali uczniowie LO nr 1 — wychowankowie mgr Ryszarda Sachadyn.

W dyskusji jako pierwszy zabrał głos Henryk Jaroszyk, syn redaktora „Mazura” i „Gazety Olsztyńskiej”, w okresie międzywojennym nauczyciel w Złotowie, po wojnie osiadły w Koszalinie. Podzielił się on swoimi wspomnieniami z okresu, kiedy jako młody nauczyciel został skierowany do pracy w Złotowie. Podkreślił nacisk, jaki polskie organizacje kładły na patriotyczne wychowanie młodzieży. Ta troska procentowała w późniejszych latach, a szczególnie w czasie wojny, kiedy wychowankowie polskich szkół w najcięższych sytuacjach umieli zachować się jak prawdziwi bohaterowie.

Do tego tematu nawiązała Zofia Markiewicz, córka Stanisława Żurawskiego z Kajna, która mówiła o patriotycznej atmosferze, jaka cechowała polskie domy na Warmii.

² Por. drukowany na ss. 85—97 referat L. Smołki.

Władysława Knosalina wprowadziła zebranych w atmosferę Domu Polskiego sprzed kilkudziesięciu lat. Mówiła o jego roli w pielęgnowaniu miłości do Polski, o organizowanych tu imprezach, na które przybywali Polacy z odległych nieraz od Olsztyna wiosek, o inicjatywach, które stąd wychodziły, a które miały na celu przybliżenie Warmiakom ich ojczyzny.

Anna Słobodzian z domu Jagała mówiła o tragedii Warmiaków, którzy wskutek popełnionych w minionych latach błędów znaleźli się poza ojczyzną.

Do tej wypowiedzi nawiązał Józef Skrzypski. Mówił on o niezrozumieniu sytuacji Warmiaków i Mazurów od 1945 roku, a także o bezskutecznych staraniach o przyjęcie uczniów szkół polskich z terenu Warmii, którzy znosili w dzieciństwie tyle niemieckich szykan, do ZBoWiD.

Wanda Barabaszowa zaproponowała dokończenie rozpoczętej przez Feliksa Barabasza kartoteki uczniów szkół polskich na Warmii, która stanowiłaby podstawę do wystąpienia z wnioskiem o przyjęcie do ZBoWiD.

Pelagia Stramkowska przypomniała ostatnie przedstawienie polskie, które odbyło się w Domu Polskim w 1939 roku. W trakcie przedstawienia na salę wkroczyli gestapowcy, którzy zażądali od uczestników legitymacji członka ZPwN. Tym, którzy ich nie mieli, a takich było wielu, kazali opuścić salę.

Na koniec Władysława Knosalina zapoznała zebranych z genezą Piątej Prawdy Polaków w Niemczech: „Polska jest Matką naszą — nie wolno mówić o Matce źle!”.